

STUDIA W ZAKRESIE MUZEOLOGII I MUZEALNICTWA NA WYŻSZYCH UCZELNIACH W POLSCE A ŚWIATOWE STANDARDY NAUCZANIA MUZEOLOGII

1. Jak powstała potrzeba studiów muzeologicznych

Rozwój studiów muzeologicznych, dokonujący się bardzo dynamicznie w latach 80. i 90. XX w. niemal na całym świecie, uświadomił, iż ta dziedzina – traktowana dotąd jako „specjalizacja” – stała się jednym z najbardziej rozległych, długotrwałych i wymagających zakresów badań na styku humanistyki, nauk ścisłych, inżynierii i nauk przyrodniczych. Muzeologia jest niewątpliwie *signum temporis* XXI w., jej znaczenie i metodologia ujrzone zostały w nowym świetle po badaniach Semira Zekiego i Johna Oniansa¹, którzy uświadomili neuronalność kultury, a co za tym idzie fakt, iż muzea tworzone dla ujęcia wszystkich dziedzin ludzkiej działalności i historii naturalnej – nie są kolekcjonerskim kaprysem humanistów, lecz pewnym ewolucyjnym etapem funkcjonowania cywilizacji i próbą systematyzacji wiedzy.

Świadomy ruch muzeologiczny kształtowało wiele różnych doświadczeń. Rodził się równoległe z instytucjami muzeów (Museo de Codici Wawrzyńca Medycusa na pocz. XVI w.) i ewoluował z nimi w Europie do początku XX wieku. Można, co prawda, widzieć początki muzeologii w XVIII-wiecznych kodyfikacjach

Alexandre’a Lenoire’a², ale uczonym w pełni świadomym wagi problemu, tym który wprowadził do nowoczesnej humanistyki muzeologię jako naukę, był Georges Henri Rivière (1897-1985). Mówiono o Rivierze, że z muzeologii uczynił religię³; dzięki jego działalności w ICOM/UNESCO funkcjonowanie muzeów stało się rezultatem świadomej, naukowej refleksji i obszarem badań. Od chwili utworzenia w 1945 r. Ecole du Louvre do lat 60. wykształcano standardy nauczania tej dziedziny, a w latach 80. muzeologia wykładana była już dość powszechnie na całym świecie⁴.

W samej muzeologii (rozumianej jako „nauka”)⁵ od połowy XX w. rozróżniane były wyraźnie odrębne obszary badawcze:

I Obszar historyczno-opisowy, zajmujący się historią muzeów, ich kolekcjami, badaniami archiwalnymi i źródłowymi, włączający często dzieje kolekcjonersstwa.

II Obszar strukturalno-informacyjny, w którym badane i poddawane analizie są metody organizacji muzeów (zgodnie z dziedziną kultury i nauki, której dotyczy), sposoby dokumentowania muzealiów i wszelkich wykonywanych działań na zbiorach (konserwacja). Wykorzystywane są teorie informacji; od połowy lat 80. XX w. także metody i systemy informatyczne służące tworzeniu i komunikacji baz danych.

III Obszar działań służących zabezpieczeniu zbiorów (konserwacja, w tym także interwencja artystycz-

* Cz. 1, 2 – Dorota Folga-Januszewska; cz. 3 – Andrzej Rottermund; cz. 4 – D. Folga-Januszewska, A. Rottermund.

na), tworzeniu właściwych warunków ich przechowywania i eksponowania (nauka o środowisku, chemia, biologia), nadzoru nad bezpieczeństwem zbiorów.

IV Obszar prawno-ekonomiczny, w którym muzea traktowane są jako wydzielone „strefy” kulturowo-naukowe, wymagające zewnętrznych regulacji prawa, współpracy w zakresie prawa międzynarodowego, kształtowania „ekonomii muzeów” łączącej zadania misyjne i marketingowe, związków między strategiami publicznymi i prywatnymi. Obszar ten reguluje także system kodeksowy odwołujący się do zasad etycznych stojących ponad prawem lokalnym (*Kodeks Etyki ICOM*).

V Obszar badania rozwoju edukacji i działań społecznych, w tym także funkcji terapeutycznych i resocjalizacyjnych, jakie od lat 90. XX w. coraz częściej stanowią istotny zakres działalności muzeów. Studia socjologiczne w tej dziedzinie mają bardzo szeroki charakter i dotyczą nie tylko badań nad stykiem kultur, znaczeniem muzeów dla negocjacji interkulturowych i internaukowych, ale także badań nad rolą tych instytucji w przemysłach kulturowych, turystyce, rozwoju regionalnym.

VI Obszar badań nad tworzeniem modeli przestrzenno-czasowych, w tym scenografii, architektury i urbanistyki muzealnej i kształtowania pejzażu (w wypadku rozległych terenów obejmowanych przez skanseny, parki narodowe itp.), tworzenia nowych kontekstów municypalnych (muzea – fragmenty miast), zaś w mniejszej skali badania nad sposobem prezentacji zbiorów (wystawy stałe i czasowe), oddziaływaniem „przestrzeni” ekspozycyjnej na odbiór i edukację. Obszar ten zwany bywa często – muzeografią.

Świadomość rozległości badań muzeologicznych w tych sześciu obszarach uzmysławia, jak wiele tradycyjnych gałęzi nauki musi zostać zjednoczonych w dziedzinie muzeologii, poczynając od historii, historii kultury (w tym sztuki i muzyki), przez nauki społeczne, ekonomię, prawo, aż po teorie informacji, metodologię nauk ścisłych, architekturę, urbanistykę oraz dyscypliny artystyczne o dużej dowolności sposobów działania i wykorzystania mediów. Nie było więc łatwo określić standardy nauczania muzeologii, ulegające w ciągu ostatniego ćwierćwiecza systematycznym zmianom i przekształceniom. W różnych uczelniach w Europie, Ameryce Północnej, Azji, Australii istnieją odmienne tradycje „wykładu muzeologicznego”, zazwyczaj dopasowane do tradycji szkolnictwa wyższego i potrzeb kulturowych danego regionu. Jednak nawet przy tak dużym zróżnicowaniu można obecnie wskazać owo minimum, którego adept tej dyscypliny powinien przynajmniej „dotknąć” w czasie studiów różnego stopnia.

Studia muzeologiczne (od magisterskich, podyplomowych, doktoranckich po tzw. „podoktorskie”) organizowane są najczęściej na świecie przez interdyscyplinarne centra, instytuty lub ośrodki organizowane na uniwersytetach (np. The Centre of Museology, University of Manchester, Wielka Brytania), oferujące po kolei wszystkie poziomy studiowania od MA (odpowiednik magisterium) po PhD (odpowiednik doktoratu) i habilitację. Tworzone są także ośrodki zwane Akademią Muzealną (Museumsakademie Joanneum, Graz, Austria), łączące tradycyjne wykształcenie wyższe z kreatywną działalnością, specyficzną dla uczelni artystycznych.

W Europie, USA, Japonii, Chinach pełnowymiarowe studia muzeologiczne (licencjat, magisterium, doktorat) funkcjonują od ponad 30 lat. Najbliższe granicom Polski są Czechy: Instytut Historii i Muzeologii Uniwersytetu w Oprawie oraz Instytut Archeologii i Muzeologii Uniwersytetu w Brnie na Morawach. Wyjątkową pozycję mają studia muzeologiczne w Wielkiej Brytanii, np. w City University of London, King’s College London, Center of Museology w University of Manchester (<http://www.arts.manchester.ac.uk/museology/>), na Uniwersytecie w Leicester, w School of World Art Studies and Museology przy University of East England (<http://www.uea.ac.uk/art/>). We Francji funkcjonuje Ecole du Louvre (www.ecoledulouvre.fr).

Muzeologia jako osobny kierunek studiów ma już ugruntowaną od lat pozycję np. w Finlandii University of Jyväskylä (<http://www.jyu.fi/hum/laitokset/taiku/en/subjects/museology/>) i Grecji (Uniwersytet Arystotelesa w Thessalonikach). Ponad 40 ośrodków studiów muzeologicznych istnieje w Stanach Zjednoczonych – do najstarszych z nich należy Wydział Muzeologii na Uniwersytecie w Waszyngtonie (<http://www.museum.washington.edu/museum/>).

Bardzo rozległy system studiów muzealnych ma też Kanada, gdzie aż 7 wyższych uczelni oferuje pełne programy studiów muzeologicznych (Université du Québec, Université Laval, Québec; Algonquin Collège, Nepean; Banf Centre for Management, Banf; University of Toronto; CEGEP de Montmorency, Montreal; University of British Columbia, Vancouver).

2. Polska

Studia w zakresie muzeologii i muzealnictwa zorganizowane na wyższych uczelniach w Polsce (przyjęto zapis w kolejności alfabetycznej: miasto, w obrębie miasta nazwa uczelni).

Miasto Nazwa kierunku Uczelnia Adres	1. Twórcy kierunku 2. Osoba prowadząca w 2009 3. Pozostali wykładowcy	Data założeń kierunku	Rodzaj studiów i czas trwania	Krótki opis programu studiów zgodnie z przesłaną ankietą	Studia płatne:	Tytuł/stopień nauk. uzyskiwany przez absolwenta
Bydgoszcz Ochrona Dóbr Kultury Wyższa Szkoła Środowiska w Bydgoszczy ul. Fordońska 120 85-739 Bydgoszcz Tel./fax 052 3452440 WWW.wss.edu.pl	1. Dr Aleksander Jankowski, mgr Olga Romanowska-Grabowska, dr Marek Rubnikowicz 2. Dr Aleksander Jankowski, mgr Olga Romanowska-Grabowska 3. Samodzielni prac. nauk. (prof. i dr. hab.): Janusz Kutta, Lucjan Rudnicki, Jacek Woźny doktorzy: Aleksander Jankowski, Agnieszka Wysocka	2006	Licencjackie, 3 lata	Standardy wg ustalonego przez Ministerstwo Szkolnictwa Wyższego programu z zakresu: historii sztuki, muzealnictwa, zabytkoznawstwa oraz ochrony zabytkowych założen zieleni.	TAK	licencjat
Kraków Podyplomowe Studium Muzeologiczne Instytut Etnologii i Antropologii Kulturowej Wydział Historyczny Uniwersytet Jagielloński ul. Gołębia 9 31-007 Kraków Tel./fax 012 6631531	1. Prof. dr Mieczysław Gładysz 2. Prof. dr hab. Jan Świąch 3. Samodzielni prac. nauk. (prof. i dr. hab.): Janusz Barański, Antoni Jodłowski, Piotr Krasny, Andrzej Matlak, Czesław Robotycki, Mieczysław Rokosz, Jerzy Świecimski, Jan Świąch, Stanisław Waltoś, Anna Wieczorkiewicz, Zdzisław Żygulski; Doktorzy: Antoni Bartosz, Marcin Bihorski, Małgorzata Kaczanowska, Grażyna Lichoń-czyk-Nurek, Zbigniew Moździerz, Stanisław Pochwała, Stanisława Trebunia-Staszal, Krzysztof Wielgus, Ewa Wyka; Magistrowie: Czesława Bełz, Anna Chaculska, Eugeniusz Duda, Barbara Kalfas, Maciej Kluss, Ryszard Niemiec, Krystyna Passus-Kydryńska, Wojciech Śliwiński, Janusz Wąlek, Tomasz Zaucha.	1973	Podyplomowe 10 miesięcy (200 godz. wykładowych)	Bloki tematyczne: Historia muzealnictwa; Muzealnictwo współczesne Wprowadzenie do muzeologii; Kolekcjonerstwo; Wystawiennictwo; Organizacja pracy naukowej; Konserwacja i profilaktyka; Zarządzanie i organizacja; Wybrane zagadnienia humanistyki w praktyce muzealnej – historia sztuki, etnologia, historia i archeologia, problemowa prezentacja 12 placówek muzealnych.	TAK	Świadectwo ukończenia
Kraków Muzealnicze Studia Kuratorskie w zakresie prezentacji sztuki współczesnej Instytut Historii Sztuki Wydział Historyczny	1. Dr hab. Maria Hussakowska-Szysko, dr Andrzej Szczerski, mgr Adam Budak 2. Dr Andrzej Szczerski 3. Samodzielni prac. nauk. (prof. i dr. hab.): Mieke Bal, Wojciech Bałus, Maria Hussakowska-Szysko,	2005	Studia podyplomowe 1 rok	Zajęcia teoretyczne: Teoria muzealnictwa i wystawiennictwa; krytyka artystyczna; elementy historii sztuki współczesnej; metodologia badań nad sztuką współczesną (od lat 80. XX w.); wykłady zaproszonych gości.	TAK	Świadectwo ukończenia

<p>Uniwersytet Jagielloński ul. Grodzka 53 31-001 Kraków Tel. 012 4229462 WWW.studiakuratorskie.studies.uj.edu.pl</p>	<p>Ryszard W.Kluszczyński, Willem Elias, Tomasz Gryglewicz, Grzegorz Sztwiertnia, Piotr Piotrowski, Irit Rogoff, Andrzej Turowski, Krystyna Wilkoszewska, Doktorzy: Mariusz Bryl, Karel Cisar, Paweł Karaszewicz, Maria Marciniak, Adam Mazur, Maria Anna Potocka, Łukasz Rondula, Andrzej Szczerski, Gabriela Świtek, Philips Ursprung, Piotr Winkowski; Ponadto liczne grono magistrów, artystów, krytyków.</p>			<p>Zajęcia praktyczne: Praktyka organizacji wystaw; modele kuratorskie; funkcjonowanie kultury w Polsce i na świecie; praca nad indywidualnym projektem kuratorskim.</p> <p>Istotą programu jest przekazanie praktycznych informacji na temat organizacji wystaw i funkcjonowania instytucji kultury.</p>		
<p>Poznań Wiedza o sztuce – profil kuratorski Instytut Historii Sztuki Wydział Historyczny Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu Collegium Novum Al. Niepodległości 4 61-874 Poznań WWW.arthist.amu.edu.pl/page/show/id/15</p>	<p>1. Prof. dr hab. Piotr Juszkiewicz, mgr Katarzyna Zawiasa-Staniszewska 2. Prof. dr hab. Piotr Juszkiewicz 3. Samodzielni prac. nauk. (prof. i dr hab.): Mariusz Bryl, Stanisław Czekalski, Jarosław Jarzewicz, Piotr Juszkiewicz, Piotr Piotrowski, Tomasz Wujewski, Tadeusz Żuchowski. Doktorzy: Natalia Czekalska, Piotr Korduba, Agnieszka Lewandowska, Marcin Szelaż Magistrowie: Grażyna Hałasa, Jarosław Mulczyński</p>	2004	Studia podyplomowe 3 semestry (350 godz.)	<p>Tematy: Dzieje sztuki; Metody badawcze współczesnej historii sztuki; Sztuka współczesna; Podstawy analizy dzieła wizualnego; Muzealnictwo; Organizacja wystaw; Krytyka artystyczna; Projekt kuratorski.</p> <p>Pracą dyplomową jest projekt wystawy</p>	TAK	Świadectwo ukończenia
<p>Pułtusk Podyplomowe Studia Muzealnicze Wydział Historyczny Akademia Humanistyczna im. Aleksandra Gieysztora w Pułtusk ul. Mickiewicza 36 B 06-100 Pułtusk Tel. 023 6928019 WWW.ah.edu.pl</p>	<p>1. Prof. dr hab. Aleksander Gieysztor, prof. dr hab. Józef Szaflik, prof. dr hab. Janusz Szczepański, dr Radosław Lolo, dr Marian Sołtysiak 2. dr Marian Sołtysiak 3. Samodzielni prac. nauk. (prof. i dr hab.): Konrad Ajewski, Henryk Samsonowicz, Doktorzy: Jacek Gajewski, Marian Sołtysiak</p>	1997	Studia podyplomowe 3 semestry (240 godz.)	[brak informacji w ankiecie]	TAK	Świadectwo ukończenia
<p>Pułtusk Specjalizacja: Muzealnictwo, kolekcjonerstwo, rynek dzieł sztuki Specjalizacja: archiwalno-muzealna</p>	<p>1. Prof. dr hab. Aleksander Gieysztor, prof. dr hab. Józef Szaflik, prof. dr hab. Janusz Szczepański, dr Radosław Lolo, dr Marian Sołtysiak</p>	1997	Studia licencjackie i magisterskie	[brak informacji w ankiecie]	TAK	Licencjat magister

<p>Wydział Historyczny Akademia Humanistyczna im. Aleksandra Gieysztor w Pułtusk ul. Mickiewicza 36 B 06-100 Pułtusk Tel. 023 6928019 WWW.ah.edu.pl</p>	<p>2. dr Marian Sołtysiak 3. <u>Archiwistyka</u> samodzielni prac. nauk. (prof. i dr. hab.): Janusz Szczepański; Doktorzy: Hubert Wąjs Magistrowie: Ryszard Wojtkowski <u>Muzealnictwo</u> samodzielni prac. nauk. (prof. i dr. hab.): Konrad Ajewski, Henryk Samsonowicz, Doktorzy: Jacek Gajewski, Marian Sołtysiak</p>					
<p>Toruń Podyplomowe Studium Muzealnicze Instytut Zabytkoznawstwa i Konserwatorstwa Wydział Sztuk Pięknych Uniwersytet Mikołaja Kopernika w Toruniu ul. Sienkiewicza 30/32 87-100 Toruń Tel. 058 6113820 WWW.psmuz.umk.pl</p>	<p>1. Dr hab. Tomasz de Rosset, dr Michał Woźniak 2. Dr hab. Tomasz de Rosset 3. Samodzielni prac. nauk. (prof. i dr. hab.): Elżbieta Basiul, Tomasz de Rosset, Bogumiła Roubą, Doktorzy: Lech Brusewicz, Witold Garbaczewski, Monika Jakubek-Raczkowska, Joanna Karbowska-Berent, Monika Kuhnke, Bogna Łakomska, Barbara Pospieszalska, Marcin Szeląg, Magdalena Śniegulska-Gomuła, Joanna Wasilewska, Michał Woźniak Magistrowie: Sławomir Bołdok, Magdalena Ginter, Agnieszka Jaskanis, Katarzyna Kluczawajd, Jarosław Łuczak, Stefan Mielezkiewicz, Alicja Saar-Kozłowska, Ziemo-wit Michałowski, Paulina Szeląg, Marek Żak</p>	2000	<p>Studia podyplomowe 2 semestry (220 godz.)</p>	<p>1. Zagadnienia ogólnomuzelane: zagadnienia teorii oraz organizacji muzealnictwa i kolekcjonerstwa, problematyka działalności zbiorotwórczej muzeum, profilaktyka konserwatorska, komputeryzacja i informatyka w muzeach, tzw. funkcje zewnętrzne i wewnętrzne muzeum (w tym zagadnienia działalności edukacyjnej, dokumentacji i inwentaryzacji zbiorów), wystawiennictwo. 2. Kurs zabytkoznawstwa rzemiosła artystycznego: meblarstwo, ceramika, szkło, tkanina artystyczna, złotnictwo, zabytkoznawstwo metali nieszlachetnych (w tym konwisarstwo), broń i barwa, numizmatyka, malarstwo i grafika (jako element uzupełniający).</p>	TAK	Świadectwo ukończenia
<p>Toruń Specjalność Muzealnictwo Kierunek studiów: Ochrona Dóbr Kultury Instytut Zabytkoznawstwa i Konserwatorstwa Wydział Sztuk Pięknych Uniwersytet Mikołaja Kopernika w Toruniu ul. Sienkiewicza 30/32</p>	<p>1. Prof. Kazimierz Malinowski 2. Dr hab. Tomasz de Rosset 3. Samodzielni prac. nauk. (prof. i dr. hab.): Tomasz de Rosset, Jacek Tylicki, Doktorzy: Lech Brusewicz, Sebastian Dudzik, Barbara Pospieszalska, Marcin Szeląg, Michał Woźniak Magistrowie: Adam Chelstowski, Maria Gessek, Katarzyna</p>	<p>1946 1969 (specjalizacja Muzealnictwo) 2009 (studia licencjackie i magisterskie)</p>	<p>Studia licencjackie 3 lata Studia magisterskie 2 lata</p>	<p><u>Studia licencjackie:</u> Propedeutyka muzealnictwa i zabytkoznawstwa, historia kolekcjonerstwa, historia rzemiosła artystycznego. <u>Studia magisterskie:</u> Muzealnictwo (specjalność) : Problematyka ogólnomuzealna (teoria muzeologii, historia kolekcjonerstwa i muzeów w Polsce, zarządzanie zbiorami muzealnymi,</p>	NIE	Licencjat magister

87-100 Toruń Tel. 058 6113820 WWW.psmuz.umk.pl	Kluczajd, Sławomir Majoch, Robert Rumas, Alicha Saar-Kozłowska,			profilaktyka konserwatorska, organizacja, ochrona i inwentaryzacja zbiorów), wybrane zagadnienia współczesnej kultury wizualnej; Wystawiennictwo; Zabytkoznawstwo rzemiosła artystycznego.		
Warszawa Specjalność Muzeologia: Kierunek studiów: Historia Sztuki Katedra Teorii, Sztuki i Muzeologii Współczesnej Instytut Historii Sztuki Wydział Nauk Historycznych i Społecznych Uniwersytet Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie ul. Wóycickiego 1/3 01-815 Warszawa Tel. 022 5696824 WWW.wnhis.uksw.edu.pl	1. Prof. dr hab. Waldemar Deluga, prof. dr hab. Dorota Folga-Januszewska, dr Przemysław Nowogórski 2. Dr Przemysław Nowogórski 3. Samodzielni prac. nauk. (prof. i dr. hab.): Zbigniew Bania, Agnieszka Bender, Waldemar Deluga, Dorota Folga-Januszewska, Michał Janocha, Jakub Lewicki, Andrzej Olszewski, Doktorzy: Katarzyna Chrudzimska-Uhera, Anna Czyż, Bartłomiej Gutowski, Przemysław Nowogórski, Przemysław Mrozowski, Małgorzata Wrześniak.	2009	Studia magisterskie 2 lata	W ramach specjalizacji magisterskiej: IV rok: wykłady kursowe zakończone egzaminem: Teoria sztuki i muzeologia współczesna; Funkcje, struktura i podstawy prawne działalności muzeów; Standardy międzynarodowe. Praktyka w muzeach: 60 godz. Wykład monograficzny: Muzeologia neuronalna i muzea artystów. Praca roczna seminaryjna z zakresu muzeologii. V rok: wykłady kursowe: Systemy zarządzające i metody zarządzania informacją w muzeach; Edukacja. Architektura, przestrzeń muzealna; Konserwacja i ochrona zbiorów. Wykład monograficzny: Ekonomia kultury i ekonomia muzeów. Praktyka w działach inwentaryzacji, merytorycznych lub PR w muzeach – 120 godz. Praca magisterska.	NIE	Magister ze specjalizacją muzeologia
Warszawa Studia doktoranckie z zakresu muzeologii Wydział Nauk Historycznych i Społecznych Uniwersytet Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie ul. Wóycickiego 1/3 01-815 Warszawa Tel. 022 5696824 WWW.wnhis.uksw.edu.pl	Prowadzący: Prof. dr hab. Zbigniew Bania, Prof. dr hab. Waldemar Deluga, Prof. dr hab. Dorota Folga-Januszewska	2004	Studia doktoranckie	Indywidualny tok studiów doktoranckich w zakresie muzeologii.	NIE	Doktor nauk historycznych

<p>Warszawa Podyplomowe Studia Muzealnicze Instytut Historii Sztuki Wydział Historyczny Uniwersytet Warszawski ul. Krakowskie Przedmieście 26/28 00-927 Warszawa Tel. 022 5520406 WWW:ihs.uw.edu.pl</p>	<p>1. Prof. dr hab. Maria Poprzęcka, prof. dr hab. Andrzej Rottermund 2. Prof. dr hab. Maria Poprzęcka 3. Samodzielni prac. nauk. (prof. i dr. hab.): Andrzej Matlak, Andrzej Rottermund, Iwona Szmelter, Doktorzy: Bożena Steinborn, Magistrowie: Paweł Jaskanis</p>	<p>1995</p>	<p>Studia podyplomowe (244 godz.)</p>	<p>Bloki tematyczne: Muzealnictwo; Konservatorstwo zbiorów muzealnych; Gromadzenie przedmiotów zabytkowych w muzeum; Informatyzacja pracy w muzeach; Zarządzanie muzeami; Teoria i historia muzealnictwa.</p>	<p>TAK</p>	<p>Świadectwo ukończenia</p>
--	---	-------------	---------------------------------------	---	------------	------------------------------

3. Podyplomowe studium muzealnicze przy Instytucie Historii Sztuki Uniwersytetu Warszawskiego (1995-2009)

Mimo że od 1980 r. byłem członkiem komitetu redakcyjnego wydawanego w Anglii specjalistycznego pisma muzealnego „Museum Management and Curatorship” i z tej racji miałem okazję zetknąć się z wieloma czołowymi postaciami muzealnego świata, to dopiero wybór mojej osoby wiosną 1990 r. na przewodniczącego Polskiego Komitetu Krajowego ICOM umożliwił mi znacznie bliższe niż dotychczas kontakty z najwybitniejszymi muzealnikami z całego świata, a przede wszystkim poznanie różnorodnych problemów, z którymi borykały się muzea na świecie. Dopiero wtedy zdałem sobie w pełni sprawę, jak wiele różnorodnych dziedzin wiedzy i umiejętności posiąść musi osoba podejmująca się kierowania dużą instytucją muzealną. Uświadomiłem sobie też wtedy, do jakiego stopnia peryferyjny jest charakter naszego peerelowskiego muzealnictwa. Dotyczyło to głównie takich obszarów, jak zarządzanie muzeami, nowoczesna infrastruktura muzealna, nowe technologie w zakresie ochrony i bezpieczeństwa zbiorów oraz konserwacji dzieł sztuki, projektowania budynków muzealnych, a o sponsoringu czy marketingu w muzealnictwie nikt nawet nie słyszał. Ale tym, co zwróciło moją szczególną uwagę, była organizacyjna aktywność zachodnich muzealników w tworzeniu profesjonalnych ośrodków kształcenia muzealnego na poziomie uniwersyteckim.

Kiedy na świecie powstawały liczne uczelnie kształcące przyszłych muzealników lub przynajmniej studia doszkalające pracowników muzealnych, w Polsce obowiązywał nadal anachroniczny, niemal cechowy system przyuczania do zawodu. W muzeach sztuki byliśmy przede wszystkim historykami sztuki, a nie zawodowymi pracownikami instytucji muzealnej. Podobnie było w muzeach specjalizujących się w innych dziedzinach wiedzy.

Niski prestiż zawodowy pracowników muzealnych pogłębiało marginalne traktowanie muzealnictwa przez obowiązujące do 1996 r. prawo, gdzie problematyka muzealna ujęta była w ramach ogólnej ustawy o ochronie zabytków. Wśród polityków na porządku dziennym było stosowanie określeń „muzeum”, „muzealny” w znaczeniu pejoratywnym. Słowa te znaczyły zawsze tyle co „zacofany”, „przestarzały”, „staroświecki”, „niereformowalny”.

Środowisko muzealników wiele zrobiło, by zmienić ten niekorzystny wizerunek swojej instytucji. Wykorzystało w tym celu sprzyjające okoliczności, jakie tworzył światowy boom muzealny, którego początek przypadł na koniec lat 80. XX wieku. Powstała w roku 1996 ustawa o muzeach regulowała zasady funkcjonowania muzeów w Polsce, a co najważniejsze, sankcjonowała zawodową grupę muzealników, czyli pracowników zatrudnionych na stanowiskach związanych z działalnością podstawową muzeów.

Nie udało się nam niestety stworzyć w tym czasie pełnowymiarowych studiów muzeologicznych na wysokim światowym poziomie. Istniejące od 1973 r. podyplomowe studium muzeologiczne na Uniwersytecie Jagiellońskim czy specjalizacja w dziedzinie muzealnictwa na kierunku Ochrona Dóbr Kultury na Uniwersytecie Mikołaja Kopernika w Toruniu, mimo że na dobrym poziomie, nie były w stanie zaspokoić potrzeb muzeów, oglądających się coraz częściej za osobami posiadającymi solidne wykształcenie w dziedzinie muzealnictwa.

Wyższych studiów profesjonalnych nie mogło zastąpić też ani długoletnie doświadczenie w pracy muzealnej, ani pilne studiowanie światowej literatury specjalistycznej (w Polsce przed rokiem 1989 trudno dostępnej), ani nawet czynny udział w międzynarodowych spotkaniach i dyskusjach muzealniczych, głównie pod egidą ICOM (w ramach którego polscy muzealnicy odgrywali zawsze poważną rolę).

Wymienione wyżej sposoby pogłębiania wiedzy nie

mogły stworzyć jednak spójnego systemu, który byłby w stanie pokryć muzealną rzeczywistość jako całość. Systemu, który z jednej strony odpowiadałby na pytania natury teoretycznej, a z drugiej dostarczał też wskazówek dotyczących codziennej praktyki muzealnej. Od początku zdawaliśmy sobie sprawę, że w miarę kompletną wiedzę muzealną zdobyć można jedynie podejmując systematyczne studia muzealne.

W sytuacji niemożności stworzenia pełnowymiarowych studiów muzealnych, środowisko muzealników skupione w Polskim Komitecie ICOM, w bliskiej współpracy z Instytutem Historii Sztuki Uniwersytetu Warszawskiego, wystąpiło z inicjatywą powołania na Wydziale Historycznym w Instytucie Historii Sztuki Uniwersytetu Warszawskiego, przy wsparciu władz Uniwersytetu i Ministerstwa Kultury i Sztuki, podyplomowego studium muzealniczego. Takie zaoczne studium rozpoczęło działalność w październiku 1995 roku. Zajęcia trwające 3 semestry, odbywają się raz w miesiącu na trzydniowych sesjach. W marcu tego roku rozpoczął studia już dziesiąty rocznik studentów.

Od początku mieliśmy pełną świadomość, że około 250 godzin lekcyjnych to zbyt mało, by sprostać naszym zamierzeniom programowym. Chcieliśmy bowiem, by słuchacze naszego studium otrzymali w miarę możliwości kompletną wiedzę muzealniczą, a więc zarówno z zakresu teorii muzealnictwa, z muzealnictwa stosowanego, jak i z innych dziedzin wiedzy powiązanych bezpośrednio z muzealnictwem. A więc, by adepci studium muzealnego znaleźli odpowiedzi na tak podstawowe pytania, jak: Co to jest muzeologia? Jak kształtowała się przez wieki idea instytucji muzealnej? Chodziło też o to, by zdobyli wiedzę na temat istoty obiektu muzealnego, kolekcji muzealnej, potencjału informacyjnego muzealnej kolekcji, pracy naukowej w muzeum, zarządzania instytucjami muzealnymi, metod dokumentacji zbiorów, nowoczesnych technologii w muzealnictwie, technik marketingowych i pracy edukacyjnej. Żeby znaleźli odpowiedzi na pytania odnoszące się do problemów praktycznych związanych z konserwacją, wystawiennictwem i organizacją wystaw, jak też na pytania związane z przyszłością instytucji muzealnej. Zwracaliśmy też uwagę na nauki pomocnicze, a przede wszystkim na to, by poznali muzealną problematykę prawną oraz zapoznali się z kodeksem etyki muzealnej. Przy wspomnianej wyżej liczbie godzin lekcyjnych było to możliwe tylko w ograniczonym i, niestety, dosyć powierzchownym zakresie.

Jestem przekonany, że istotnym walorem studium są zajęcia prowadzone w różnego rodzaju instytucjach muzealnych na terenie całego kraju. Dają one możliwość kontaktu z różnymi typami muzeów tak pod

względem specyfiki zbiorów, jak i pod względem form organizacyjnych i skali działalności muzealnej.

Ważną rolę w cyklu nauczania odgrywa kończąca studia praca dyplomowa. Celem jej jest przede wszystkim sprawdzenie zdobytej w trakcie studiów wiedzy, ale też metodologicznej sprawności ujmowania tematyki muzealnej oraz umiejętności posługiwania się literaturą przedmiotu. Staramy się, by tematy prac dyplomowych wiązały się zawsze z zakresem pracy prowadzonej przez słuchaczy w ich macierzystych instytucjach. Wiele z przedstawianych prac jest na wysokim poziomie merytorycznym.

Mimo niewątpliwych walorów i dobrego poziomu warszawskiego studium muzeologicznego, nie może on w stopniu zadawalającym spełniać nadal swej dotychczasowej roli. Przede wszystkim dlatego, że gruntowne i bardzo szybkie zmiany, jakie zachodzą w światowym muzealnictwie wiążą się z potrzebą opanowywania wielu nowych obszarów wiedzy, co z kolei zmusza do znacznego rozszerzenia programów studiów muzealnych.

Wraz z tymi zmianami, kończy swoją zawodową aktywność pokolenie muzealników, które zaczynało swoją muzealną karierę w latach 60. i na początku lat 70. ubiegłego stulecia. Obsadzanie opuszczanych przez nich stanowisk kierowniczych natrafia na ogromne trudności. Odczuwać zaczynamy lata ogromnych zaniedbań w szkolnictwie muzealnym. Naprawa tej sytuacji wymaga natychmiastowej reakcji ze strony organów państwa odpowiedzialnych za kulturę i szkolnictwo wyższe i stworzenia pełnowymiarowych wyższych studiów w dziedzinie muzealnictwa.

4. Przyszłość

Zaleceniem na najbliższe lata jest więc stworzenie w Polsce pełnowymiarowych studiów muzeologicznych ze standardami nauczania na poziomie licencjatu i magisterium na wydziałach historycznych, społecznych lub kulturoznawczych, ewentualnie – co wydaje się bardziej zgodne z tendencjami europejskimi – tworzenie interdyscyplinarnych centrów bądź instytutów. W ich profilu istnieć powinny wykłady i ćwiczenia obejmujące:

- Na poziomie studiów licencjackich: historię muzeów i kolekcji; strukturę, organizację i zadania muzeów; systemy zarządzania informacją w muzeach (inwentaryzacja, katalogowanie, cyfryzacja, digitalizacja, komunikacja); standardy międzynarodowe pracy merytorycznej w muzeach; zewnętrzne funkcje muzeów (edukacja na

różnych szczeblach, udostępnianie zbiorów, działalność socjalna, integracja regionalna, realizacja wystaw stałych i czasowych.

- Na poziomie studiów magisterskich: podstawy prawne działalności muzeów w Polsce i UE; zagadnienia architektury i przestrzeni muzealnej (wymogi, rozwiązania, standardy); ekonomia muzeów (zasady finansowania, strategie PR, systemy projektowe, fundusze zewnętrzne, fundacje, stowarzyszenia, outsourcing); zagadnienia konserwacji i restauracji, w tym konserwacji zapobiegawczej i działalności specjalistycznej (chemia i biologia środowiska) w muzeach; działalność kreatywną muzeów, życie artystyczne, widzenie muzeów jako ośrodków twórczości.
- Na poziomie studiów doktoranckich: opracowywanie modeli i rozwiązań strukturalnych w muzeach w warunkach polskich i europejskich, elastycznie dopasowujących się do potrzeb i tendencji w kulturze, nauce, w tym naukach społecznych.

Istniejące studia podyplomowe, bardzo dzisiaj ważne, wypełniają lukę i uzupełniają zazwyczaj braki w wykształceniu już pracującego personelu muzealnego. Nie można nie doceniać ich znaczenia! Trzeba jednak w perspektywie wielu następnych lat dolażyć wszelkich starań, aby muzeologia stała się w Polsce jedną z dziedzin uniwersyteckich. Odpowiednie przygotowanie na poziomie studiów wyższych jest warunkiem koniecznym wychowania profesjonalnie przygotowanej kadry muzealników i powinno znaleźć odzwierciedlenie w zarządzeniu ministra do ustawy o muzeach, w którym określono by poziom kwalifikacji muzealnych niezbędny na poszczególnych stanowiskach oraz konieczność ich okresowej weryfikacji.

Standardy wykształcenia muzeologicznego uwzględniające zalecenia ICOM, NEMO oraz Grup Roboczych programu *Mobility of Collection* Rady Europy (uzupełnione o profil historii muzeów w Polsce i specyfikę prawa polskiego).

Wykształcenie na poziomie odpowiadającym studiom licencjackim (3 letnie – 6 semestrów):

Program wykładów (60 godzin w roku – dwa semestry) zakończonych egzaminem.

Podobną liczbę godzin przewiduje się w systemie ćwiczeń i konwersatoriów. Na III roku – seminarium licencjackie zakończone pracą. W ciągu 3 lat – 240 godz. praktyk w muzeach.

- I Historia muzeów i kolekcji (profil europejski i amerykański) od końca XVIII do połowy XX wieku.

- II Dzieje pojęcia *museum* (*museion*) od starożytności do końca XX wieku. Przemiany rozumienia, odmienności znaczeń tego pojęcia w różnych kulturach. Narodziny muzeów w Azji, Ameryce Południowej, Afryce, Australii w XX wieku.
- III Historia muzeów w Polsce.
- IV Struktura muzeum – organizacja i podstawowe funkcje. Przemiany struktury i odmienności przedmiotu, kultur i nauk. Zależność struktury muzeum od tradycji lokalnej.
- V Poszczególne funkcje muzeów i metody ich realizacji (kolekcjonowanie, przechowywanie i konserwacja zbiorów, udostępnianie i prezentacja zbiorów, badania naukowe, edukacja i publikacje, funkcje socjalne, udział w ekonomii kultury i przemysłach kulturowych).
- VI Rozwój technologii i techniki a muzea (od pierwszych wynalazków do zastosowania wysokich technologii).
- VII Teorie informacji a tworzenie baz danych w muzeach.

Wykształcenie na poziomie odpowiadającym studiom magisterskim:

Wykłady (60 godz. w roku), poz. I-IV na pierwszym roku studiów, poz. V-VIII na drugim roku zakończone egzaminem. Do wyboru 2 semina (w tym magisterskie). 120 godzin praktyk w ciągu 2 lat.

- I Metodologie muzeologii (traktaty muzeologiczne). Etyka zawodowa.
- II Prawne, finansowe i administracyjne zasady tworzenia i zarządzania muzeami.
- III Prawo międzynarodowe oraz Konwencje ONZ a realizacja zadań muzeów.
- IV Metody organizacji wystaw stałych i czasowych. Standardy realizacji wystaw. Systemy międzynarodowej wymiany wystaw.
- V Rola muzeów w kształtowaniu świadomości narodowej w Polsce. Historia polskiego muzealnictwa. Estetyka i filozofia a muzeologia.
- VI Pozycja kustosa i zadania kuratorskie w muzeach.
- VII Metody rejestracji danych.
- VIII Architektura muzeów. Parki krajobrazowe, ochrona obszarów kulturowych i krajobrazowych. Parki kulturowe, muzea i turystyka.

Wykształcenie na poziomie studiów doktoranckich:

Liczba godzin indywidualnie do potrzeb pracy. Zagadnienia poz. II-V realizowane w czasie seminariów.

- I Tworzenie zindywidualizowanych modeli muzeów.
- II Wpływ metodologii nauk humanistycznych i ścisłych na organizację muzeów.

- III Nauki ekonomiczne i społeczne a muzeologia.
- IV Psychologia społeczna i muzeologia.
- V Neuromuzeologia.

Przypisy

¹ Obejmujące tzw. estetykę neuronalną, obecnie jedną z najżywiej rozwijających się gałęzi nauki na styku neurofizjologii, psychologii i nauk humanistycznych, w tym historii sztuki, muzykologii, psychologii twórczości – por. m.in.: J. Onians, *Neuroarthistory. From Aristotle and Pliny to Baxandall and Zeki*, New Haven London 2007; S. Zeki, *A Vision of the Brain*, Oxford 1993; ostatnio: T. Adams, *Neuroaesthetics*, „Modern Painters”, April 2009.

² Por. F. Haskell, *La Norme et le caprice*, Paris 1986.

³ A. Gob, N. Drouguet, *La muséologie. Histoire, développements, enjeux actuels*, wyd. III, Paris 2004, s. 12. Por. także: D. Folga-Januszewska, *Muzealnictwo, muzeologia, muzeografia*, „Muzealnictwo” 2006, nr 47, s. 11-15.

⁴ *La Formation en muséologie et en éducation muséale a travers le monde*, red. M. Allard, B. Lefèbre, Montréal 2001.

⁵ W języku polskim praktyka muzeologiczna zwana jest – „muzealnictwem”.

Dorota Folga-Januszewska, Andrzej Rottermund

Museum Studies in Polish Higher Schools and the World Standards of Teaching Museology

The progress of museum studies, which developed dynamically in the 1980s and 1990s almost across the world, has made us aware of the fact that this domain, up to then treated as a “specialisation”, had actually become one of the most extensive, long-lasting and demanding domains on the borderland of the humanities, the exact sciences, engineering and the natural sciences. Museology is without doubt the *signum temporis* of the twenty first century, and its significance and methodology were perceived in a new light thanks to the research conducted by Semir Zeki and John Onians, who stressed the neutrality of culture and thus the fact that museums created for presenting all the realms of human activity and the natural history are not the whim of the humanists but a certain evolutionary stage in the functioning of civilisation and an attempt at a systematisation of knowledge.

The museological movement came into being parallel with museums institutions (*Museo de Codici* by Laurentio Medici at the beginning of the sixteenth century) and evolved together with them in Europe to the early twentieth century. The scholar who introduced museum studies into contemporary humanities was Georges Henri Rivière (1897-1985); it was said that he turned museology into a religion, and that thanks to his activity in ICOM/UNESCO the functioning of museums became the domain of scientific reflection and research. The period from

the establishment in 1945 of Ecole du Louvre to the 1960s witnessed the creation of a standard of teaching this discipline, and in the 1980s museology was taught rather universally in the whole world. From the middle of the twentieth century there appeared assorted distinctive research fields: 1. Historical-descriptive, dealing with the history of museums, 2. Structural-information, which studies and analyses the methods of organising museums, 3. Activity serving the protection of the collections, 4. Legal-economic, in which the museums are treated as distinctive cultural-scientific “spheres”, requiring outside legal regulations, 5. Research on the development of education and social activity, including therapeutic and resocialisation functions, 6. Research on the creation of spatial-temporal spaces, including stage design, architecture and museum town planning as well as shaping the landscape.

Museum studies (from M.A., sub-graduate, and Ph.D. to so-called post-Ph.D.) are organised increasingly frequently by interdisciplinary centres, institutes or university centres. In Poland suitable courses are conducted at the Academy in Bydgoszcz, the Jagiellonian University in Krakow, the A. Mickiewicz University in Poznań, the Mikołaj Kopernik University in Toruń, the A. Gieysztor Humanities Academy in Pułtusk, Warsaw University and the Cardinal Stefan Wyszyński University in Warsaw. □